

MEDIEFORSKERNES MEDIEPOLITIK - ET OPLÆG TIL DEBAT

af Anker Brink Lund

Medieforskningens centrum ligger uden for medieforskerne selv. Men de nuværende politiske forhold gør det nødvendigt i højere grad at overveje vores egen situation under 1980'ernes krise. Kommunikationspolitik vedrører ikke kun vores forsknings-objekter, men rejser også en lang række erhvervsmæssige, forskningsmæssige og organisationsmæssige spørgsmål vedrørende forskerne som politiske subjekter.

Jeg har ikke svar på alle disse spørgsmål, men vil rejse nogle af dem til diskussion. SMID's notat om aktuelle kommunikationspolitiske spørgsmål, som er aftrykt i SMID-nyt nr. 3-1980 og tilsendt statsministeriet i forbindelse med nedsættelsen af mediekommissionen, forekommer velegnet som udgangspunkt for en sådan diskussion. Jeg skal i det følgende se nærmere på tre aspekter:

- 1) Notatets beskæftigelsesfremmende foranstaltninger;
- 2) Notatets oplæg til forskningsprioritering;
- 3) Notatets kommunikationspolitiske holdning og tendens.

Det forekommer mig at være tre centrale problemstillinger for medieforskernes placering i samfundet - og det er godt SMID lægger dem frem til debat. Men, som det fremgår af min gennemgang nedenfor, finder jeg notatets handlingsanvisninger og konsekvenserne af notatets holdning til medieforskernes rolle i de politiske beslutningsprocesser temmelig problematiske.

1. Beskæftigelsesfremmende foranstaltninger

SMID-notatet foreslår, at mediekommissionen sætter en lang række forskningsopgaver i gang. Denne forskning skal tilsyneladende organiseres som utrednings-forskning og oppdragsforskning, som det kaldes i Sverige, hvor man har flere erfaringer med den slags bestilte forskningsopgaver:

- 1) Ved siden af det normale, overvejende administrative kommissionssekretariat bør der oprettes et særligt forskningssekretariat. Heri heltidsansættes på åremål et antal forskere, der udfører præcist afgrænsede forskningsopgaver, udstukket af mediekommissionen.

2) En del af de forskningsbehov, mediekommissionen konstaterer, kan løses ved udnyttelse af den forskningseksperitice, der allerede findes ved de højere læreanstalter. Det vil være hensigtsmæssigt, hvis en række forskningsopgaver deleveres ud til fastansatte forskere ved læreanstalterne imod at deres ansættelsessteder økonomisk kompenseres for den forsknings- og undervisningstid, der på denne måde anvendes af mediekommissionen.

(Citat fra SMID-notatet side 30-31)

Det er forståeligt, at SMID ser sig om efter nye jobmuligheder nu, hvor nedskæringerne regner ned over de institutioner, hvor medieforskningen traditionelt har fundet sted. Men for mig at se er udredningsforskning en farlig vej at betrede. Sporene fra Sverige skræmmer.

Nu kan man indvende, at mediekommissionen slet ikke har udtrykt interesse for forsker-assistance. Kommissionen har ikke ansat en eneste forsker i sekretariatet og kun sølle 60.000 kr. til research.

Til gengæld har der været røster fremme om, at forskerne i mediekommissionen skal lave gratis udredningsforskning for staten. Sådanne forslag må naturligvis afvises, og at spørgsmålet overhovedet rejses, gør det yderligere påkrævet, at medieforskerne tager hul på erhvervsfunktions-diskussionen.

At der endnu ikke er konkrete personer/jobs af udredningskarakter gør således ikke det principielle problem mindre. Tværtimod gør det mulighederne større for at få en fordomsfri debat i gang, inden der er for mange SMID-folk, der bliver lønmæssigt afhængige af den slags tiltag.

Inden for andre forskningsfelter er det en almen tendens, at der sker en stigende videnskabeliggørelse af politikken: økonomiske vismænd, Risøs atom-mænd og DIH's teknologi-vurderingsmænd benyttes allerede som legitimation for politiske beslutninger. Derved skydes forskernes "hvide kitler" ind som lynafledere imod politisk kritik. Det begrænser mulighederne for folkelig kontrol med udviklingen og gør det sværere for systemkritiske grupper at afsløre magthavernes særinteresser i den politiske kamp. Skal vi være statens og erhvervslivets lynafledere ved indførelsen af ny medie-teknologi?

Jamen, kunne man indvende, medieforskerne er jo allerede en del af statsapparatet. Det er da rigtigt, at vores forskning også under de nuværende forhold kan (mis)bruges politisk. Men de fleste af os er stadig beskæftiget i den bløde del af de ideologiske statsapparater

med forholdsvis stor autonomi og metodefrihed. Det risikerer vi at sætte over styr, hvis medieforskerne går i tjeneste hos tungere og mere repressive statsapparater. Det kan også let blive det første skridt i retning af adskillelse af forskning og undervisning - og dermed accept af heltidsansatte undervisnings-sergenter og centraliseret statsstyring af forskningen - og det er en farlig tendens - ikke blot for den enkelte forsker, men for standen som helhed.

I stedet må vi arbejde mere aktivt for bevarelse og udvidelse af medieforskningen på universiteterne. Vi må desuden udnytte forskningsrådene bedre. Alt for længe har vi stiltiende fundet os i enkeltvis at blive afvist af forsknings-teknokraterne på Holmens Kanal. Mange har taget konsekvensen: - Jeg søger ikke forskningsrådene, for det giver alligevel ingen resultater!

Det er en noget luxus-præget holdning i en tid med nedskæringer. Vi må gøre samlet front mod forskningsrådene, f.eks. ved at støtte hinandens projekt-ansøgninger og danne initiativ-grupper, der kan være fødselshjælper og paraply for p.t. arbejdsløse kolleger, der vil forsøge at få arbejde på fondsbevillinger.

Via den slags initiativer kan vi i praksis komme arbejdsgiverne i forkøbet ved selv at sætte anvendelsesorienteret forskning i gang styret fra universiteterne, hvor vi trods alt stadig har vigtige elementer af forskningsfrihed tilbage: mulighederne for selv at definere emner og metoder.

Desuden må vi fastholde og styrke samspillet mellem forskning og undervisning ved at kæmpe sammen imod nedskæringerne og for den nuværende stillings-struktur.

Her er en vigtig opgave for SMID. Alt for længe har medieforskerne bekriget hinanden indbyrdes. Vi har ikke søgt at styrke den samlede udvikling af medieforskning i Danmark, men ud fra fag-chauvenistiske interesser kæmpet for enkelt-institutionernes bevarelse af status quo, som det bl.a. fremgik af de humanistiske dekaners forsøg på at koordinere indsatsen på massekommunikations-området i 1978-79.

Vi må altså gøre mere for at styrke forsknings-miljøet som helhed. Vel at mærke ikke gennem individuelle udflugter på åremål til udrednings-forskning, men derimod i en samlet indsats for styrkelsen af vores største aktiv: *samspillet mellem kritisk forskning og samfunds-*

relevant undervisning. Netop her er vores mulighed for at få indflydelse på udviklingen : Ikke oppefra gennem kompromisser med staten, men gennem bedre undervisning om medieforhold på de højere læreanstalter, i gymnasiet og i folkeskolen. Det nævnes også i SMID-notatet, men det bør understreges meget mere:

Det eksisterende uddannelsessystem retter sig så godt som udelukkende mod ytringer i de trykte medier. I takt med de elektroniske medier og billedmediernes fremvækst bør kommissionen overveje det uddannelsesbehov, der opstår for at sikre befolkningen de modtagelses-, forståelses- og ytringsmuligheder, der er nødvendige for at sikre den demokratiske proces.

(Citat fra SMID-notatet side 31)

En sådan strategi forudsætter, at vi kan bevare vores troværdighed ved at tilbyde *relevant forskning i en forståelig form* til brug i undervisningen. Der er alt for lidt af den nuværende forskning, der kan anvendes af journalister, skoleelever og andre dele af befolkningen. Kun hvis vi kan lave mere anvendelsesorienteret forskning kan vi sikre, at "de rene hænder politik" ikke bliver "de tomme køleskabes politik" i form af øget arbejdsløshed blandt medieforskere og mediestuderende.

2. Forskningsprioritering

SMID's kommunikationspolitiske-notat understreger, "at det afgørende ikke er en mediepolitisk, men en kommunikationspolitisk målsætning" (side 17). Men i praksis definerer notatet forskningen i relation til (masse)mediernes i snæver forstand, og man får let det indtryk, at selve mediestrukturen er årsagen til afdemokratisering og at genindførelsen af demokrati blot er et spørgsmål om "hvilke medier det er ønskeligt at støtte eller introducere", som det udtrykkes på side 17 i notatet.

Sådanne formuleringer kan naturligvis være taktisk bestemt. Men skal et notat som dette fungere forsknings-prioriterende får det en række uheldige konsekvenser.

Vægten bliver lagt på snævre *kulturpolitiske elementer* af kommunikationspolitikken. Det - kan man sige - er også nødvendigt som modvægt til de kommercielle udredninger, f.eks. Darmedia, som placerer kulturpolitikken som efterhængt *nødbremse* på teknikkens frembusende futtog. Men risikoen er, at den universitære medieforskning bliver kørt ud på

et isoleret sidespor uden indflydelse på den folkelige kamp omkring de fundamentale ressourceallokeringer i kommunikationspolitikken.

Teknik og produktion er alt for vigtig at overlade til teknokraterne og ejerne af produktionsmidlerne. Det er netop i samspillet mellem produktions-analyser og kulturpolitiske indholds-analyser at den kritiske forskning må satse sine begrænsede ressourcer. Det er her vi må sætte ind med handlings-orienterede undersøgelser af de sociale og miljømæssige konsekvenser af den ny medie-teknologi og forskellige befolknings-gruppers muligheder for at kæmpe imod de repressive dele af medierne - nye såvel som gamle.

Her har massekommunikationsforskerne svigtet. Hvor er vi i den standende teknik-konflikt på dagbladene? Hvor er vi i kampen mod private antenne-firmaers ret til at påtvinge lejerne fællesantenneanlæg? Hvor er vore modspil til Danmedias og andre industriinteressers forsøg på at indføre reklame og kabler uden folkelig debat? Hvor er vi i debatten om skærmineraler, EDB og ETB i arbejdsmiljøet?

Det er heller ikke længere i spørgsmålet om en samlet teori for masse-kommunikation, vi lægger vores forsker-kræfter. Det storstilede fælles-projekt fra midten af 70'erne, udviklingen af *offentligheds-teorien*, der har været kritisk massekommunikationsforsknings kendemærke i Danmark, er nærmest gået i stå.

I praksis sidder vi SMID-medlemmer (jeg selv inclusive!) hver for sig med vores lille forskningsområde og prøver at finde en niche til os selv. Det betyder parcellering af forskningsfeltet, og på den baggrund klinger det noget hult, når SMID-notatet fastslår følgende principper for analysen af medierne:

Ud fra en politisk målsætning om, hvad vi vil bruge medierne til, må det være en analyse af hvilke funktioner medierne faktisk har i samfundet, der er kriteriet for bedømmelsen af de foranstalter, som kommissionen i hvert enkelt tilfælde foreslår. Disse funktioner har både en industripolitisk og en beskæftigelsesmæssig side (og det er som regel her vægten i praksis lægges), men det afgørende må være *totalfunktionen* i samfundet, altså hvad kan konsumenterne bruge mediet til og hvorledes påvirkes vores sociale og politiske system.

(Citat fra *SMID-notatet* side 17)

Det er ikke den slags medieforskning, der bedrives mest af for tiden. Men notatet har ret. Kun med et sådant overordnet perspektiv kan vi

lave relevant teoretisk og empirisk forskning. Og det kan næppe ske som enkelt(mands)projekter, men kun som større fællesprojekter. Derfor må vi begynde at starte større projektgrupper. Vores styrke er netop, at vi er et tværvideenskabeligt forskningsmiljø. Det må vi udnytte til at sætte humanister, samfundsforskere og teknikere sammen omkring bredere kommunikationspolitiske problemstillinger.

Også indholdsmæssigt må vi i gang med at nedbryde fagchauvenistiske skranker mellem enkeltpersoner og institutter. Det kan bl.a. ske ved at vi holder op med at definere forskningsprojekter ud fra fagenes tradition og i stedet prioriterer *felles forsknings-områder*, hvor der er folkelige bevægelser, som kan styrkes gennem faglig viden og derved påvirke beslutningsprocesserne mere effektivt.

I dag er medieforskernes store problem nemlig ikke, at vi misbruges politisk, men at vores forskning ikke bruges til noget som helst.

3. Skal SMID have en kommunikationspolitik?

Hermed er vi ovre i spørgsmålet om, hvordan medieforskerne markerer sig i den politiske debat.

I sin tid blev SMID dannet som en faglig interesseorganisation på ruinerne af forskningsrådenes eksperiment, Media-Forsk. Vi var dengang mange, der håbede, at SMID også kunne blive forum for den begyndende kommunikationspolitiske debat på et kritisk grundlag. SMID's notat til mediekommissionen er for mig at se det endegyldige bevis på, at SMID ikke som organisation kan varetage en sådan funktion.

I notatet forsøger SMID-forfatterne ganske vist at sammenknytte nogle elementer til en medieforskernes mediepolitik. Men det bliver kun til almene og vage udsagn om decentralisering, ytringsfrihed og informationsfrihed, så resultatet fremstår som en idealistisk og nostalgisk ligheds-suppe uden frigørende perspektiver end sige konkrete handlingsanvisninger:

For at kunne formulere en kommunikationspolitisk målsætning er det næppe tilstrækkeligt at tale om f.eks. en styrkelse af den demokratiske proces. Det bør nøje overvejes hvad noget sådant betyder for individers og grupperes muligheder for både at afgive information (ytringsfrihed) og modtage forskellige slags information (informationsfrihed), ligesom det for hele samfundet må overvejes, hvorledes en dansk social virkelighed kan opretholdes og styrkes, særligt under hensyntagen til internatio-

naliseringen af medierne.

(Citat fra *SMID-notatet* side 17)

Formuleringer som denne er muligvis taktisk bestemt. Men den politiske konsekvens er, at de kritiske potentialer, der rent faktisk har karakteriseret dansk medieforskning, drukner i pænhedens pluralisme.

Det kan kun tages som udtryk for, at SMID's medlemsskare nu er blevet så heterogen, at der ikke kan formuleres politisk offensive manifeste på medlemmernes vegne i SMID-regi. Men skal det så også føre til, at SMID indirekte pålægger sine medlemmer i mediekommissionen at føre en defensiv samarbejdslinje i mediekommissionen?

En sådan strategi kan få nogle meget uheldige konsekvenser. En politisk lav profil kan muligvis skaffe nogle små forbedringer i gruppen vedrørende trykte medier omkring fordelingen af pressestøtte og etableringshjælp til nye aviser. Men i de fleste andre tilfælde vil en kompromis-strategi alene føre til, at forskerne bliver misbrugt til videnskabelig legitimering af kompromissernes kompromis: Et kompromis i en undergruppe i mediekommissionen vil let blive yderligere kompromisset i plenum og udvandet endnu mere i folketing og centraladministration.

I stedet for at bruge kræfterne på at forhandle med magtfulde medlemmer i mediekommissionen forekommer det mere perspektivrigt at satse på påvirkning af den offentlige debat uden for de parlamentariske organer. Det kan ske ved at sætte *tvivlen* på dagsordenen således som det f.eks. er sket i atomkraftdebatten og i spørgsmålet om kemiske stoffer på arbejdspladserne. Strategien må være at *afsløre* mediernes repræsentative funktioner og opstille *samlede reformforslag* med et klart frigørende sigte - selvom den slags forslag næppe har store chancer for at samle flertal i den nuværende mediekommission.

Forudsætningen for at forskerne kan varetage en afslørende funktion under kommissions-arbejdet er, at informationerne fra undergrupperne kommer ud til andre forskere og til bevægelser og interessegrupper, der kan lægge pres på beslutningsdeltagerne.

Skal vi præge debatten må reformforslagene være sammenhængende og ikke enkeltstående justeringer, for ellers kommer diskussionerne uvægerligt til at køre på kommunikations-teknokraternes præmisser. Det betyder også, at vi må sætte os ud over abstrakte flokklere som "decen-

tralisering" og "public access". Der må konkret indhold i alternativerne, og forslagene må sammenkæde de kommunikationspolitiske elementer med samfundsmæssige forandringer, der ligger uden for medierne selv.

Allerbedst ville det være, hvis forskere kunne udforme *konkrete utopier*, der kan danne mod-billeder til de kommercielle skønmalerier om "The wired City". Er alternativet en maskinstormerbevægelse? Hvis det ikke er tilfældet, hvordan kan vi så fremstille videnskabeligt funderede fremtidsvisioner som supplement til de populære science fiction skræmmebilleder?

Det kan kun gøres, hvis forsker-medlemmerne af mediekommissionen danner små, handlekraftige baggrundsgrupper, der kan være behjælpelige med at lave velargumenterede mindretalsudtalelser, *mens* kommissionen arbejder og *før* der skal træffes egentlige beslutninger.

Men forskning alene gør det ikke. Skal vi have indflydelse på kommunikationspolitikken, må medieforskerne kravle ned fra elfenbenstårnene og gøre en mere aktiv politisk indsats uden for universiteterne. Kritiske SMID-folk må yde de folkelige bevægelser og organisationer assistance under formuleringen af politiske alternativer. Vi må genoplive den eksterne fagkritik - især i relation til fagbevægelsen, der i uhyggelig grad mangler bud på arbejderklassens kommunikationspolitik og slagkraftige modkrav ved indførelsen af ny teknik. At der er lydhørhed i bevægelserne for et sådant samarbejde, fremgår bl.a. af den debat-pjece, som Specialarbejderforbundet netop har udgivet:

Al den teknologi, der er på markedet, er resultat af forsknings- og udviklingsarbejde, der er styret af arbejdsgivernes interesser. Fagbevægelsen må derfor gå aktivt ind og præge forskningen i og udviklingen af ny teknologi, således at arbejderne får mulighed for at anvise alternativer.

(Citat fra pjecen *Teknologiens udfordringer til fagbevægelsen*. København 1980 side 26-27)

Den slags opgaver kan dog ikke overlades til en heterogen organisation som SMID. Men enkeltpersoner og grupper af medieforskere både kan og bør tage sådanne invitationer op. Min konklusion bliver derfor, at SMID-medlemmerne må være mere kommunikationspolitisk aktive, hvori mod SMID som *organisation* hverken kan eller skal lave selvstændig kommunikationspolitik.

Det betyder dog ikke at SMID bliver overflødig som organisation. Som det fremgår af det forudgående er der mange opgaver SMID kan varetage mere effektivt som *forskernes interesseorganisation*. Disse opgaver er fortrinsvist koordinerende og informationsformidlende. Desuden kunne man (og her tænker jeg ikke kun på den overbebyrdede bestyrelse, men i lige så høj grad på de mange passive medlemmer) styrke det forskningsmæssige og uddannelsesmæssige samarbejde mellem de højere læreanstalter, i relation til forskningsrådene og forskellige bruger-grupper, f.eks. lærere, journalister og fagforeningsfolk.

FORSKNING OM SVENSK MASSMEDIEPOLITIK - EXEMPLET DAGSPRESSPOLITIK

af Karl Erik Gustafsson

1. Mediepolitiska perspektiv

Två företeelser synes ha varit mera pådrivande än andra på det utredningsarbete som bedrivits för att ta fram underlag för de svenska statsmakternas mediepolitiska beslut. Den ena är koncentrationen inom de traditionella medierna - främst dagspressen - och den andra det tekniska och organisatoriska nyskapandet på vissa medieområden: lokalradio, närradio, kabel-tv, videogram, text-tv, teledata och satellit-tv. Dagspresskoncentrationen var länge den helt dominerande massmediepolitiska frågan men på senare år har nya medier hamnat i förgrunden. Särskilt framträdande har därvid av olika skäl reklamefrågan kommit att bli. Förhållandena tycks vara desamma i andra västeuropeiska länder.

I det statliga utredningsarbetet och den därmed sammanhängande uppdragsforskningen har vanligen olika massmedieområden behandlats var för sig. Det gäller hittills även då de frågor utredningarna haft att belysa gripit över flera massmedieområden. Det begränsade perspektivet framgår ofta redan av utredningarnas namn: pressutredningen, tidskriftsutredningen, videogramutredningen, närradiokommittén osv. Under 1980 offentliggjorde två statliga massmedieutredningar sina respektive slutbetänkanden. De kan tas som exempel på det nämnda förhållandet.

Dagspresskommittén (1978-1980), som hade i uppdrag att göra en allmän översyn av det statliga stödet till dagspressen, fördjupade tidigare pressutredningars analyser av koncentrationen inom dagspressen och utvecklade därvid ett nytt analysmått. Kommitténs undersökningar gick dock bara när det gällde annonsbladskonkurrensen utanför dagspressområdet. Denna utvidgning hade föreskrivits i direktiven efter förslag från tidningsutgivarna. Kommitténs betänkande heter (SOU 1980:32) Stödet till dagspressen.

Massmediekoncentrationsutredningen (1974-1980) gör i sitt betänkande - (SOU 1980:28) Massmediekoncentration - flera ansatser att sätta in frågan om